

Byzantské umění a jeho vliv na západní kulturu

Byzantská říše známá jako **Východořímská říše**

- V období pozdní antiky významná křesťanská mocnost nacházející se v oblasti východního středomoří.
- V roce 330 povýšil Konstantin Veliký původní obec Byzantion na hlavní město římské říše – Konstantinopol.

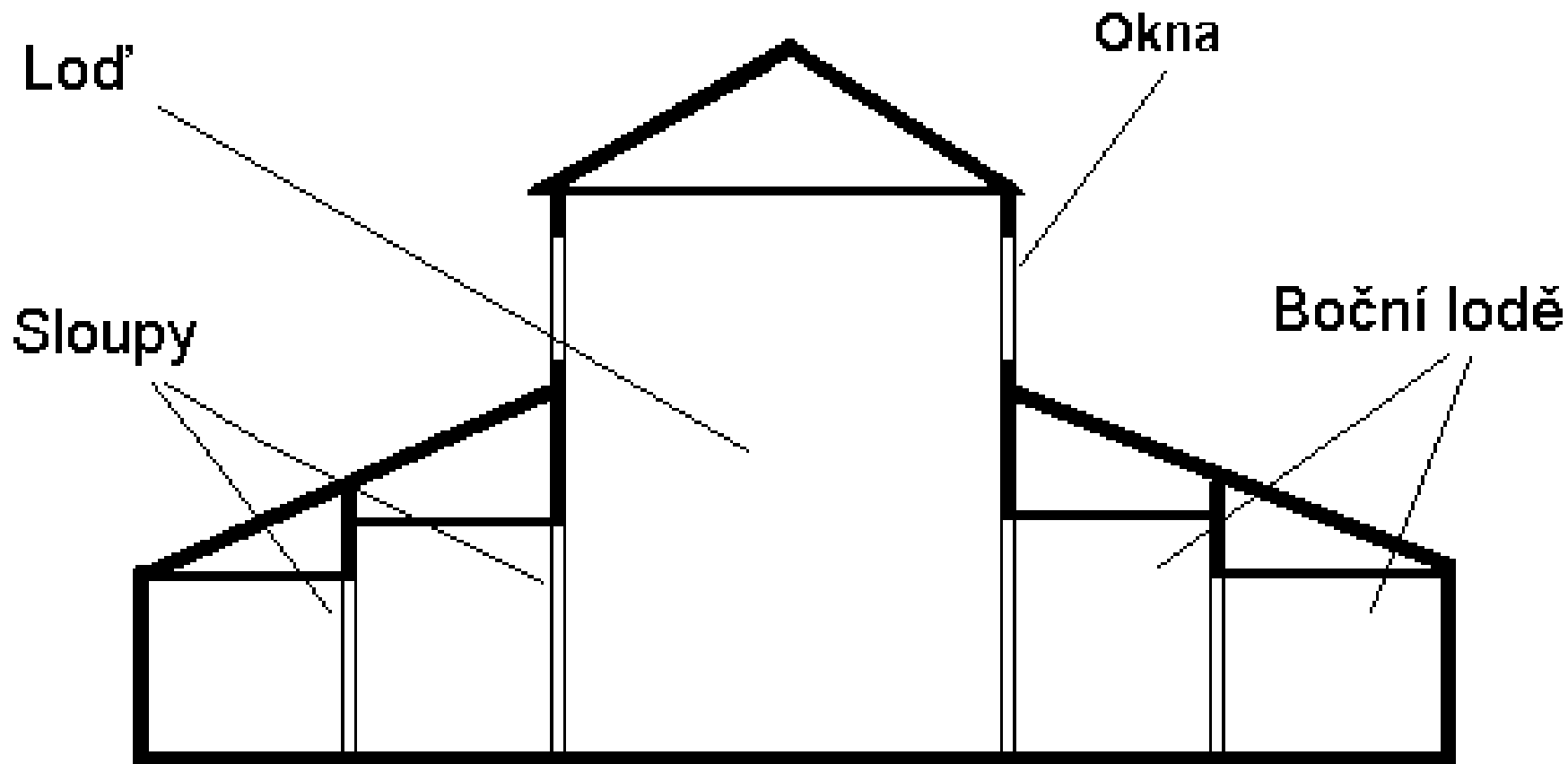
Mezní data:

- 313 – císař Konstantin zrovnoprávnil křesťanství s ostatními náboženstvími
- 330 – založení Konstantinopole
- 380 – císař Theodorius – křesťanství jediné povolené náboženství
- 395 – pád římské říše – rozdělení říše na západořímskou a východořímskou
- 476 – pád západořímské říše

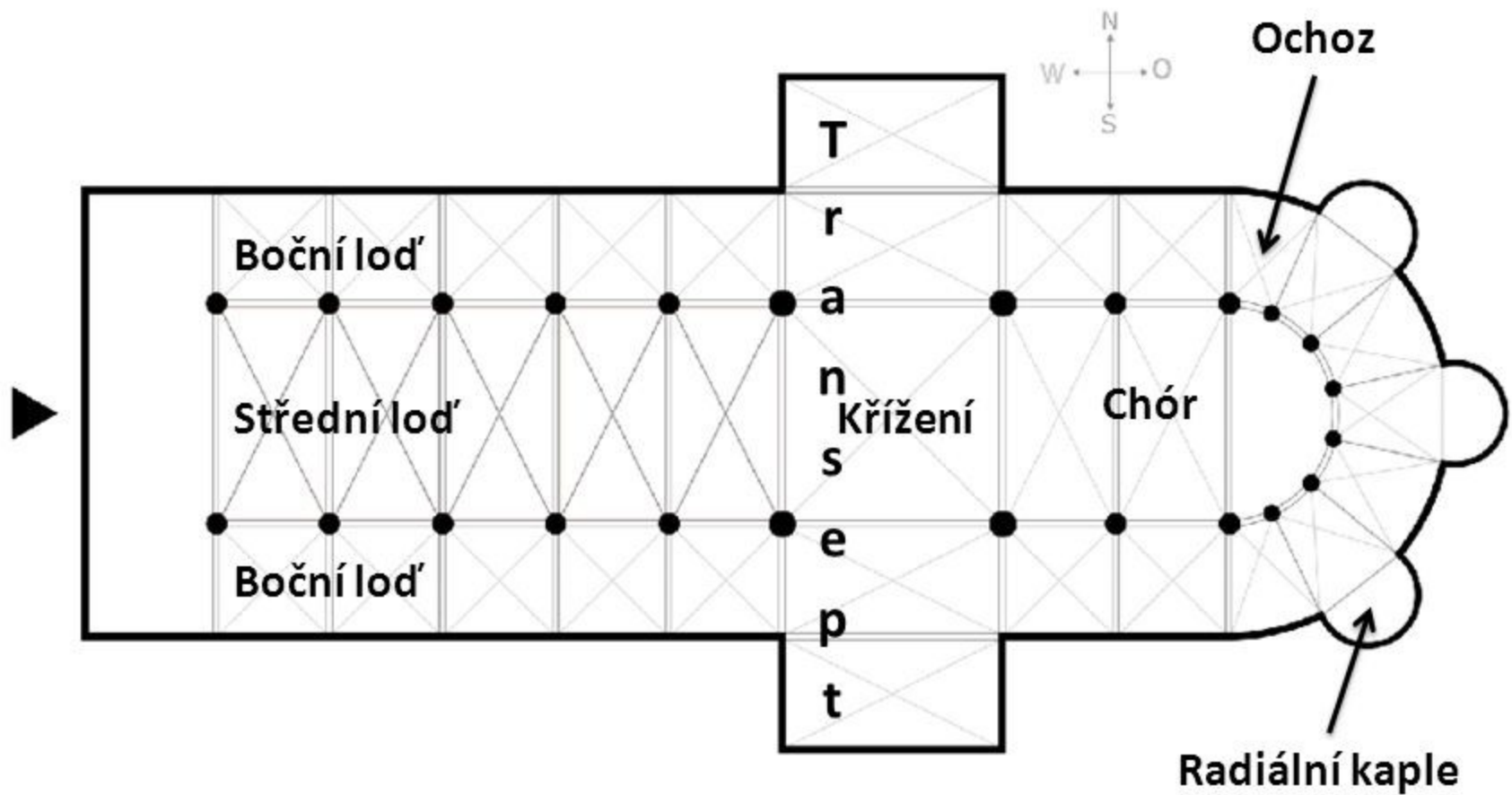
Byzantské umění

- Jde vlastně o středověké pokračování východořímské (resp. Řecké) kultury
- Rozsáhlé území – vlivy římské, řecké a východní civilizace
- Byz.um. Je spojeno s uměním ranného křesťanství
- Byzantský sloh vzniká až v 6.stol. za císaře Justiniána = **zlatý věk**
- (římské vzory – baziliky)

Původně stavba v antickém Řecku.
Ve starověkém Římě to byla tržnice či soudní
síň na hlavním náměstí (*forum*).

- Křesťané v antice nechtěli využívat pohanské svatyně a stavět si podobné, proto si pro své svatyně přizpůsobili řeckou baziliku.
- Ve 4. století dostala řadu charakteristických prvků, mj. prodloužený půdorys se zřetelně osovým řešením.
- V architektuře se bazilika používá jako označení pro kostely, které mají více lodí: hlavní loď je vyšší než boční a má vlastní tzv. bazilikální okna (nad střechami bočních lodí).

Půdorys baziliky

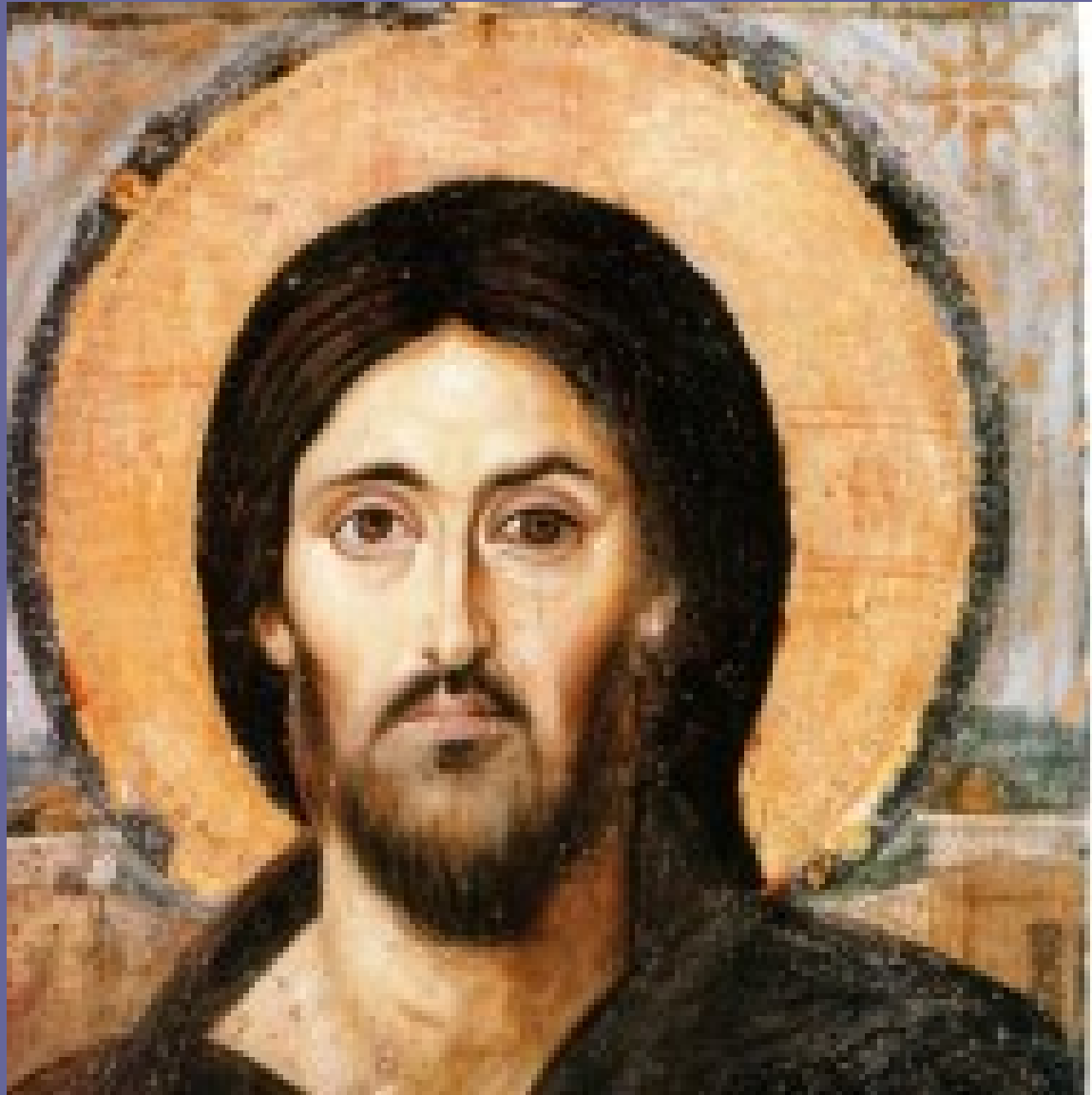
Základní chronologické dělení

3.- 6.stol. – období ranně byzantské (=ranně křesťanské)

- Významná je doba vlády císaře Justiniána
- Vznik chrámu Hagia Sofia (chrám boží moudrosti)
- Stavby v Raveně a Soluni
- Illuminované rukopisy
- Nejstarší dochované ikony:
Trůnící Bohorodička se sv. Theodorem a Jiřím

Kristus Spasitel

7. – 9. stol. – ikonoklastické boje

- Byzanc poražena Araby

10. – 12. stol. – Makedonská renesance

- obnova výtvarné aktivity – obrazy
- Mozaiky v kostelech – Dafni, Hosios Lukas a Hagia Sofia
- Sochařská tvorba omezena

Nejslavnější dochovanou deskovou malbou je **Bohorodička Vladimírská**

13. stol. – období laticinského císařství

- Dobití Konstantinopole křižáky

13. – 14. stol. – Palaiologovská renesance

- Císaři z rodu Palaiologů
- navazuje se na Makedonské um.
- hlavním se stává potvrzení pravoslavné identity v obraně proti Západu i Turkům

15. Stol – rozpad byzantské říše

Ravenna – římská tradice východní vlivy

- Počátek 5.stol.se zde usadil císař Honorius (Řím ohrožen barbary)
- Jeho sestra Galla Placidia – vybudovala sídelní město
- Vybudováno mnoho významných staveb – zachované pouze:
  - mauzoleum Gally Placidie
  - Baptisteria Ortodoxí a Ariánů
  - St. Apollinare a bazilika St. Vitale

- Stavby jsou příznačné kontrastem bohatě zdobeného vnitřku a prostého vnějšku stavby.
- **Bohatá mozaiková výzdoba měla představovat nebeskou klenbu v protikladu k jednoduchému cihlovému vnějšku – strohému, prostému pozemskému životu.**

Mausoleum Gally Placidie

- Je postaveno ve tvaru latinského kříže.
- Má valenou klenbu a kupoli nad křížením.
- Vnější výzdoba je ze slepých oblouků v tradičním duchu **cihlové architektury**.
- Velmi střídmy vnější vzhled kontrastuje s jiskřivou barevností vnitřních mozaik.
- Mozaiky jsou na tmavě modrém pozadí - kříž, symboly evangelistů, apoštolové a nad dveřmi Kristus jako pastýř.

<https://www.youtube.com/watch?v=O3hmACnGWe4>

2:01

- Mozaiky jsou sestaveny z kostiček různobarevného skla a působí dodnes mnohem jasněji než nástěnné malby.
- Barevnost vytváří neskutečnou, téměř nadpřirozenou atmosféru, odpovídající charakteru výjevů a posvátných symbolů.
- Mozaika na kopuli znázorňuje oblohu s hvězdami a čtvero zvířat z Apokalypsy.

baptisterium Ortodoxních

- opět centrální půdorys
- z první čtvrtiny 5. století
- Mezi okny se v interiéru nachází štukové reliéfy.

baptisterium ortodoxních

Náměty zobrazené na kopuli jsou rozvrženy do tří pásem:

V horní části je kruhová malba - znázorňující Kristův křest.

Kolem ní jsou zobrazeni apoštolové, oddělení sloupy z květů a akantů.

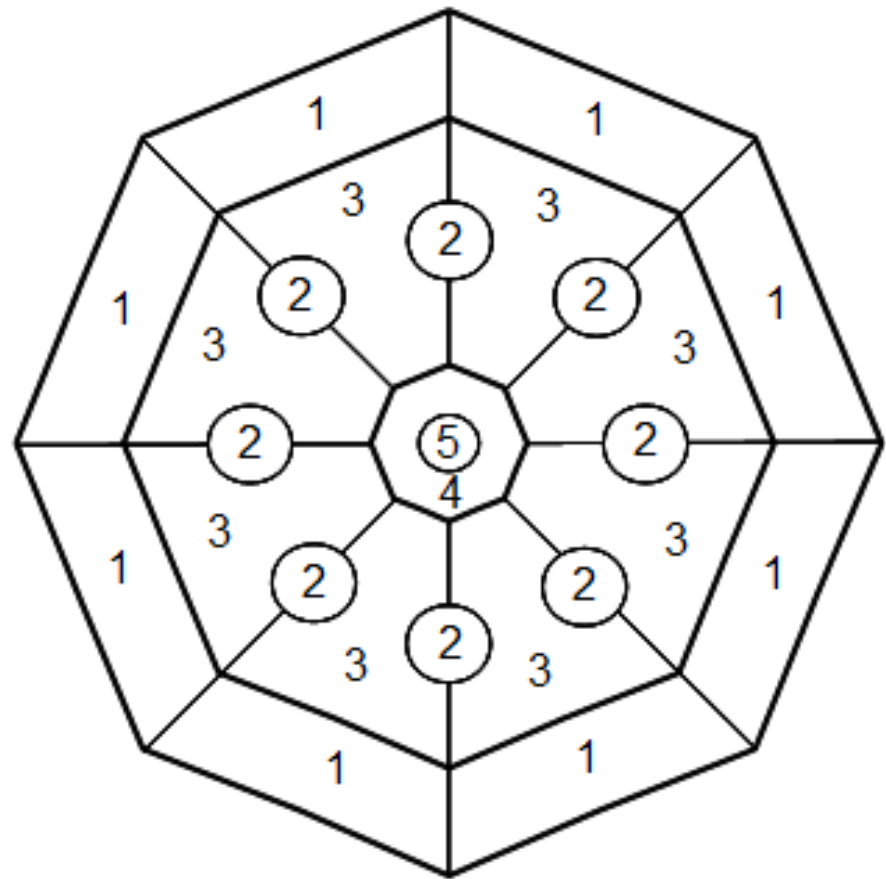
V dolním pásu stojí trůny a oltáře s posvátnými knihami.

Bazilika St Vitale (Basilica di San Vitale)

- Půdorys oktogonu, mohutná kopule.

Oktagon

V interiéru se nacházejí mozaiky znázorňující císaře Justiniána a císařovnu Theodoru na zlatém pozadí. Byly zřejmě vyrobeny v Konstantinopoli.

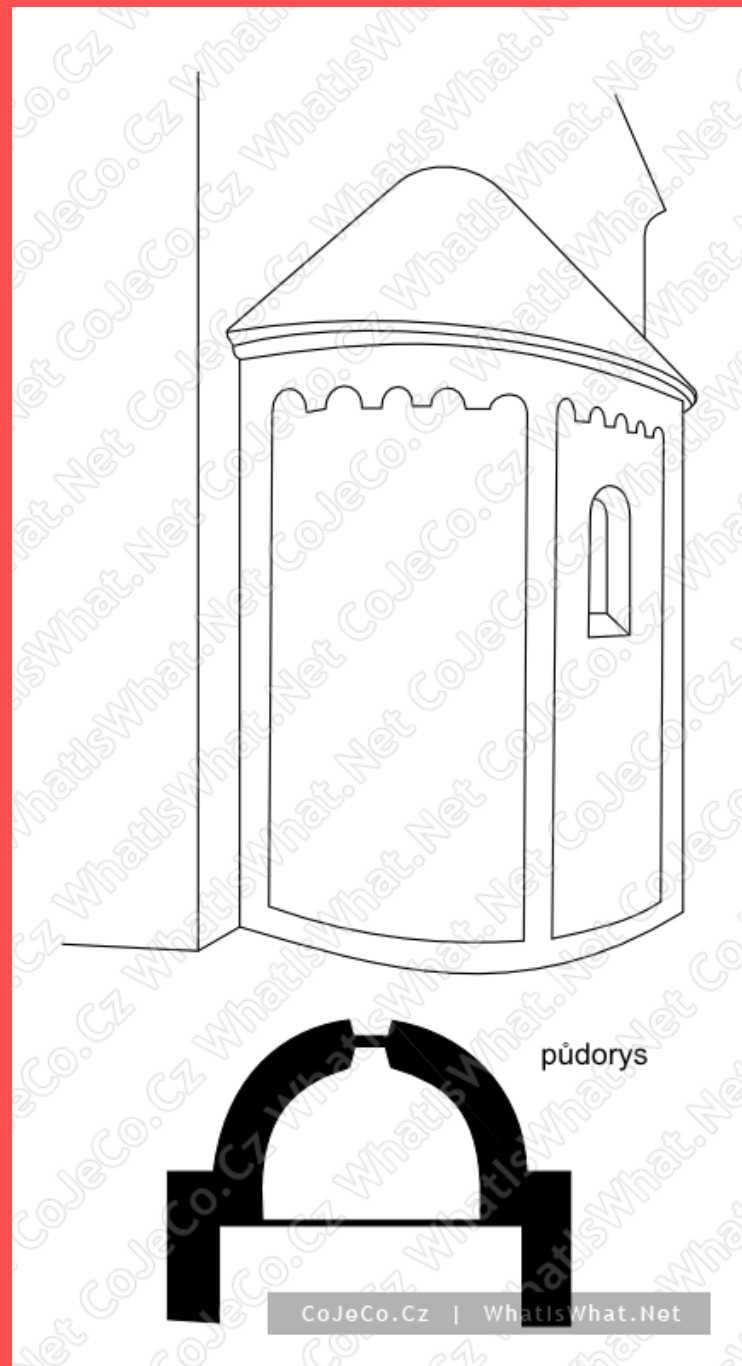
- Na ostatních mozaikách si můžeme povšimnout pronikání syrských motivů, např. skalisek v krajině.
- Kristus sedící na báni vesmíru je tentýž bezvousí mladík, jak ho známe z katakomb – je zcela odlišný od typického byzantského Pantokratóna (zobrazení boha u posledního soudu).

San Vitale Apse with Youthful Christ flanked by Angels introducing St. Vitalis (L) and Dp Ecclesius with a model of the Church.

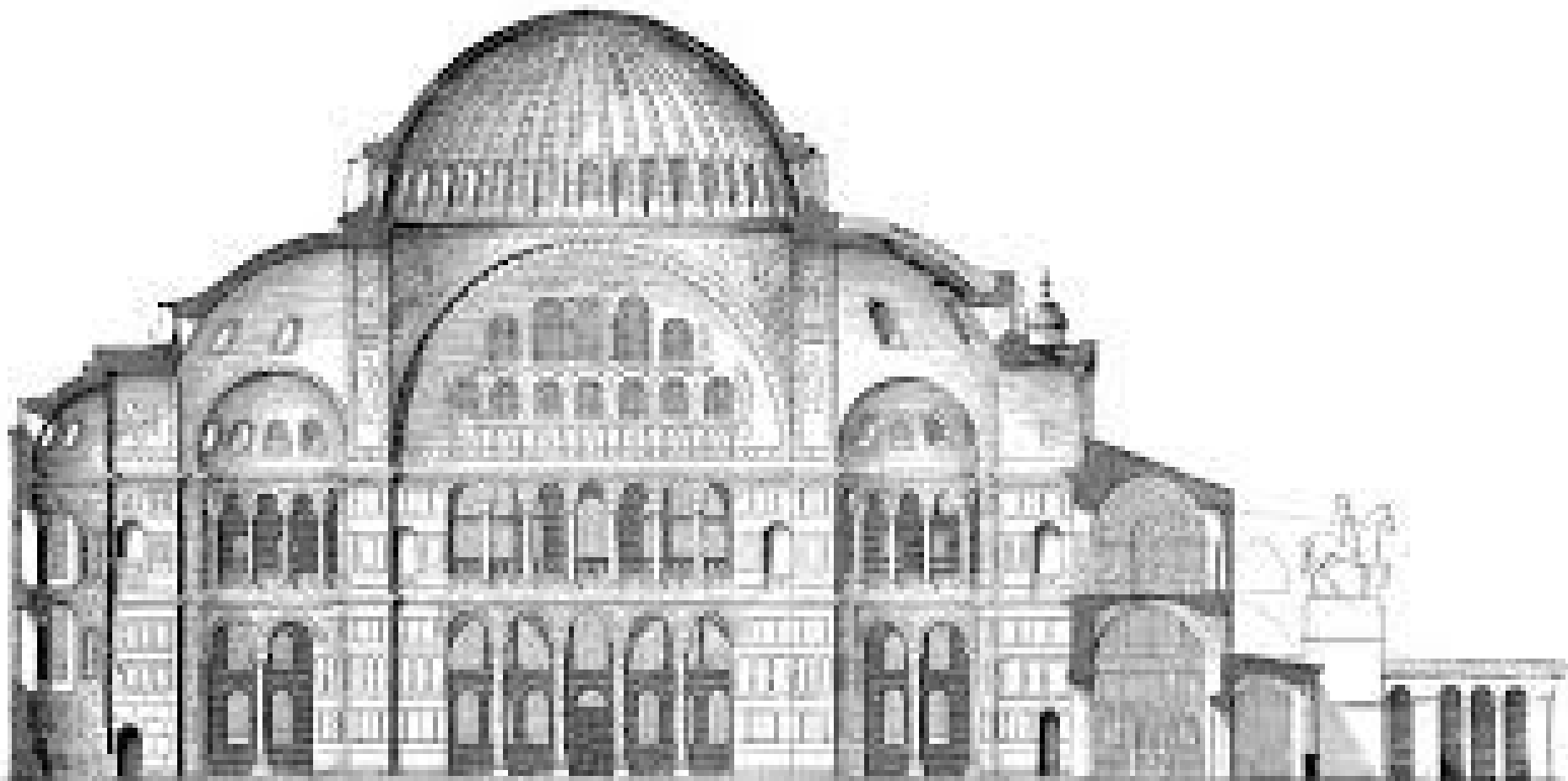
- <https://www.youtube.com/watch?v=It3i-dKusIM>
- 2:06

- Materiálem byzantského stavitelství je cihla.
- Bazilikální nebo centrální půdorys.
- Centrální půdorys přichází s apsidou.
- Apsida připojená k bazilice = vznik kopule

Hagia Sofia

(chrám Boží moudrosti)

- Vybudoval Justinián v letech 532 – 537.
- Půdorys řeckého kříže, uprostřed zaklenutý kupolí – typické pro byz. stavitelství.
- Kupole i strop byly pokryty zlatem (podlaha z mramoru)
- Stěny – mozaiky
- Mramorové sloupy – plasticky zdobené.
- Pod kopulí o průměru 30m je 40 oken – odlehčený dojem – jakoby se kopule vznášela.
- Postavěna z bílých cihel z Rhodu – lehčí než běžné cihly.

- https://www.youtube.com/watch?v=d5z72u3b_aA
- 31:38 – 35:20

Monumentální a deskové malířství

- Monumentální – mozaika a freska
- Knižní
- Deskové

IKONA – znamená obraz boží (může být mozaika, freska i deska)

– přenosný svatý obraz – uctívání ikon jako posvátných obrazů (spojitost se zobrazovaným)

- První ikona, dle legendy, vytvořena již sv. Lukášem (patron malířství)
- Sochařství zapovězeno – modly = zákaz klanění sochám (zobrazování)
- <http://www.wherewewalked.info/Luke/lukeicons.htm>

Ikonomalba

- Vychází z římského zvyku portrétovat císaře
- Vliv orientální tradice zobrazování zesnulých
- Zrození deskového malířství
- Proměna zpodobnění Krisata
- Frontální pohled, výrazné velké oči, bez prostoru a perspektivy
- Byla určena kompozice každého výjevu i jeho umístění v chrámu – např. uprostřed kopule Kristus Pantokratón

Kristus pantokrator. Katedrála bazilika Monreale, Sicílie

Šíření byz.um. a jeho vlivy na západě

- Nejvíce v Raveně, Středomoří a Balkánský poloostrov.
- V 8. stopl. – mnoho umělců z Byz. utíká do Itálie (pronásledování – obrazoborectví)
- Velký vliv na Románské umění!
- Nejlépe dochovanou byz.památkouna na západě je kostel **sv. Marka v Benátkách**

Bazilika svatého Marka v Benátkách

- Počátky stavby v 9.stol.
- V 11 stol. – změna půdorysu (dnešní 5ti lodní podoba = 5 kupolí)
- Chrám dostal další boční lodě, transept
- Harmonie příznačná pro byzantský sloh je patrná zejména ve vrchní části chrámu, spodní část stavby je románsky robustní.